

Д-р Елена Мујоска Трпевска*
М-р Константин Битраков**

ПРИДОБИВКИ ОД ПРИМЕНАТА НА АЛТЕРНАТИВИТЕ НА ЗАТВОРСКОТО КАЗНУВАЊЕ¹

1.02 Прегледна научна статија
УДК 354.31.075.5:35.077.2(497.7)
35.077.2:351.75(497.713)

Апстракт

Прашање што сè почесто претставува предмет на интерес во научните трудови од областа на пенологијата и економските науки се придобивките од користењето на алтернативите на казната затвор. Имено, станува збор за обиди да се прикажат (квантифицираат) добивките и трошоците од употребата на казната затвор vis-à-vis алтернативите на законското казнување. Крајната цел, притоа, е да се прикаже дека во дадени ситуации придобивките ќе бидат поголеми доколку судовите изрекуваат алтернативи на казната затвор. Оттаму, со овој труд се настојува да се постават постулатите за понатамошни студии на македонскиот затворски систем од економски аспект. Во текстот најпрво се претставени видовите казни и мерки што ги познава кривичното право во Република Северна Македонија, за потоа да се прикажат начините на кои може да се пресметаат трошоците и придобивките од нив. Освен тоа, во текстот се понудени и компаративни студии за трошоците и добивките поврзани со затворското казнување, односно со употребата на алтернативите на казната затвор. Трудот е напишан со мотив да се привлече вниманието на научната и стручната јавност кон ова исклучително значајно прашање, односно да се поттикнат и други подалекосежни истражувања. Во крајна инстанца, тоа би можело да влијае врз казнената политика во државата.

Клучни зборови: казна, алтернативни мерки, ВПД, пробација, реформа, економија

Вовед

Кривичноправната реформа со која Кривичниот законик на Република Северна Македонија добива плуралистички карактер (в. Камбовски, 2018, 1) има јасно изразена тенденција за развивање нова форма за превенција на криминалот и третманот на осудените лица.

Државата е постојано изложена на притисок поради нецелосната примена на меѓународната регулатива за алтернативно казнување и постојаното „потпирање“ на

* Научен соработник, Центар за стратегиски истражувања „Ксенте Богоев“ при Македонската академија на науките и уметностите, emujoska@manu.edu.mk.

** Соработник истражувач, Центар за стратегиски истражувања „Ксенте Богоев“ при Македонската академија на науките и уметностите, bitrakovk@manu.edu.mk.

¹ Овој труд првенствено е предаден за објава под наслов „Економски бенефити од примена на алтернативите на затворско казнување“ во зборникот Економски медитации во чест на 70 години од животот на академик Таки Фити (издавач: Македонска академија на науките и уметностите). Авторите го предаваат трудот за објава во Македонската ревија за казнено право и криминологија со цел да привлечат поголемо внимание во научната и стручната јавност.

казната затвор. Точна е констатацијата дека казните затвор не може целосно да се отстранат и да се исклучат од казненото законодавство, но потребно е да се реформира начинот на нивното извршување или, во краен случај, да се најдат решенија за нивна замена. Со донесувањето на Законот за пробација од 2015 година повторно се раѓа надеж дека конечно ќе заживее начелото на ресторативна правда, превенција, ресоцијализација и реинтеграција на осудените лица.

Постојаниот пораст на бројот на затвореници на глобално рамниште, а особено во Соединетите Американски Држави, ги мотивира истражувачите да го постават прашањето: *Дали казната затвор е исплатлива и како од методолошка гледна точка да го дознаеме тоа?* Станува збор за *cost-benefit* студии на казната затвор, односно на казните воопшто (Gifford, 2019; Collins et. al., 2018; McDougall et. al., 2003 и други) извршени со цел да се квантифицира добивката и/или загубата од нив. Токму ова прашање ќе биде обработено во овој труд. Се разбира, текстот што следува не претставува сеопфатна анализа на проблематиката, ниту, пак, постои аспирација да се докаже тезата дека алтернативите се економски поисплатливи од казната затвор. Напротив, идејата зад него е само да се постават постулатите за понатамошни студии на македонскиот затворски систем од економски аспект.

1. Казната затвор и алтернативите на казната затвор

Несомнено е дека казната затвор, независно дали станува збор за Република Северна Македонија или за друга држава, сè уште претставува основна казна во кривичниот систем (Камбовски, 2011, 453). Со други зборови, иако во светски рамки постојат повеќе движења што се залагаат за напуштање на казната затвор, таа и натаму е најкористена за сторителите на кривични дела. Во таа насока е и податокот дека на 31 јануари 2019 година во 50 од вкупно 52 членки на Советот на Европа имало вкупно 1 540 484 затвореници.² На територија на Соединетите Американски Држави, пак, во текот на 2019 година имало повеќе од 2 100 000 затвореници.³ Констатацијата останува идентична и при придвижување кон источната хемисфера, каде што во 2019 година во Русија имало 511 030, во Кина повеќе од 1 710 000, а во Индија 466 084 затвореници.⁴

Ваквата пролиферација на казната затвор, се разбира, веќе подолго време го привлекува вниманието на научната јавност. Голем број автори (правници, социолози, филозофи, пенолози, криминолози и други) поставуваат прашања поврзани со начинот на кој затворот е регулиран во дадена држава (Камбовски, 2011), функциите на затворот (Galtung, 1958), (не)постоењето бенефиции од кратката казна затвор (Мујоска Трпевска, 2017) по повод ресоцијализацијата, адекватноста на затворот кај малолетниците, односно децата (Otto & Dalbert, 2005) и слично.

Иако е неспорно дека овие прашања уште долго ќе предизвикуваат научни дилебации, интересно е да се спомене дека во последните години се јавуваат и едни поинакви анализи – економски анализи на казната затвор.

1.1. Казната затвор

² Податокот е достапен на: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/new-survey-europe-s-rate-of-imprisonment-remained-stable-in-2019#:~:text=On%202013%20January%202019%2C%20there.was%20106%20inmates%20per%20100%2C000> (последна посета на 30.10.2020 година).

³ Податокот е достапен на: <https://www.statista.com/statistics/262961/countries-with-the-most-prisoners/> (последна посета на 30.10.2020 година).

⁴ Ibid.

Криминалната политика на секоја држава ги одразува владејачките идеолошки, економски, политички, социјални и други односи и определби на даденото општество. Таа во прв ред е нормативна дисциплина чиј приоритет е да ги дефинира целите на борбата против криминалот. Во таа насока е и дефинирањето на казната затвор кај нас, преку определување на општиот минимум и максимум, со што нашето кривично законодавство е на рамниште со современите законодавства што избегнуваат долготрајно лишување од слобода (в. Камбовски, 2011). Современиот концепт на криминална политика е неможно да се замисли без комбинирање на сите методи и средства, како и комбинирање на државните со општествените активности во превенцијата на криминалот. Тука спаѓаат и алтернативите на затворското казнување, но и различните „екстра-пенални“ санкции, како што се присилните мерки на безбедност или мерки на третман (поопширно в. Камбовски, Мујоска Трпевска, 2020).

Казните кај нас се регулирани во општиот дел од Кривичниот законик – КЗ („Службен весник“ бр. 37/1996 ... 248/2018). Самите казни се наведени во чл. 33, ст. 1, каде што се предвидува дека за кривично дело на кривично одговорните сторители, покрај казната затвор, може да се изречат и парична казна; забрана за вршење професија, дејност или должност; забрана за управување со моторно возило; протерување странец од земјата и забрана за посетување спортски натпревари. Понатаму во чл. 33 се предвидува дека казната затвор може да се изрече само како главна казна. При преглед на одредбите од посебниот дел од КЗ (каде што се пропишуваат поедините кривични дела и казните за секое од нив), казната затвор доминира во однос на сите други видови казни.

Во Република Северна Македонија, затворот е уреден (чл. 35 од КЗ) така што тој да не може да биде пократок од 30 дена, ниту, пак, подолг од 20 години. Во законодавството е воведена казната доживотен затвор за најтешките форми на сериозни кривични дела, а за делата за кои таа е пропишана може да се изрече и казна 40 години затвор. Практично кажано, казната затвор се движи во рамката 30 дена до доживотен затвор (со замена 40 години). Предвидено е и задолжително пропишување парична казна, покрај казната затвор, кога казната затвор е пропишана без назначување на најмалата мера, а најголемата мера не е поголема од три години (чл. 35 ст. 6). Исто така, вреди да се спомене дека македонското законодавство го предвидува затворот само за кривичните дела, а не и за прекршоците (како понизок степен на противправни дела), како што се Србија,⁵ Австрија,⁶ Хрватска⁷ и други. Кога е изречена, казната затвор се издржува во установи за издржување казна определени со закон (чл. 35 ст. 7).

Вака поставените одредби, уште со измените и дополнувањата на КЗ од 2006 година, заедно со спуштањето на посебниот максимум на затворот кај повеќе казнени дела во посебниот дел и значително почестото пропишување на паричната казна, треба да отворат простор за поголема примена на паричната казна, почесто изрекување алтернативна санкција и порестриктивна примена на казната затвор.

2.1 Алтернативи на казната затвор

Пред да се навлезе подетално во проблематиката, вреди да се појасни зошто во оваа пригода се користи терминот *алтернативи на казната затвор*, а не *алтернативни мерки* (како што е наведено во четвртата глава од КЗ). Имено, првиот термин е поширок од вториот. Алтернативните мерки се точно наведени во КЗ, во членовите 48-59-а. Како алтернативи на казната затвор, пак, може да се ценат и паричната казна, која ја

⁵ Закон о прекршјајима, Сл. гласник Републике Србије бр. 65/2013.

⁶ Verwaltungsstrafgesetz, Bundesgesetzblattgesetz nr. 52/1992 ... 58/2018.

⁷ Prekršajni zakon, Narodne novine Republike Hrvatske 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18.

предвидува македонскиот КЗ, но и други мерки, кои нашето законодавство воопшто не ги познава (англ. *intermediate sanctions* или *community sanctions and measures* според Груевска Дракулевски, 2017, 2). Попрактично кажано, како алтернатива на казната затвор може да се сметаат „сите програми што опфаќаат третман (постапки и мерки со кои се влијае врз личноста на осудениот во правец на потиснување на негативните особини) и се разликуваат од традиционалното казнување“. За разлика од терминот алтернативни мерки, кој е законски одреден во Република Северна Македонија, концептот на алтернативи на казната затвор е поширок и динамичен, односно остава можност за различни толкувања, иновации и креативност (Груевска Дракулевски, 2017, б). Со него се врши обид да се најде заедничка дефиниција што ќе ги вклучи сите форми на алтернативно казнување (Бужаровска, 2003, 46).

За поголема прегледност, во продолжение е понуден табеларен приказ.

Табела бр. 1 Алтернативи на казната затвор.

Алтернативи на казната затвор	Алтернативни мерки (Кривичен законик)	Условна осуда
		Условна осуда со заштитен надзор
		Условно прекинување на кривичната постапка
		Општокорисна работа
		Судска опомена
		Кукен затвор
	Други алтернативи (предвидени во КЗ, но како казни наместо како алтернативни мерки, или во компаративното законодавство)	Парична казна
		Викенд-затвор
		Електронско набљудување
		Компензација и/или репарација на штетните последици на делото
		Медијација
		Статусни казни

Во практиката, како алтернативи на казната затвор може да се протолкуваат и други програми и мерки. Како што беше споменато, станува збор за концепт што не е статичен. Што се однесува, пак, до алтернативите што се наведени во Табелата 1, детални објаснувања може да се најдат во повеќе изданија (Мујоска Трпевска, 2017; Бужаровска, 2003), како и во компаративната литература (Sevdiren, 2011).

2. Казната затвор низ економската призма

Поради неконзистентноста и неефективноста на реформите (види во Камбовски, Мујоска Трпевска, 2020), македонското општество и денес се соочува со проблеми што го забавуваат функционирањето на економскиот, политичкиот и правниот систем: деформации на политичкиот систем, недоволно развиен конституционализам, уставна и правна аномалија, неприменување на начелото на владеење на правото, „заробена држава“, нефункционални институции, висок степен на корупција и организиран криминал. Сите овие фактори имаат негативно дејство врз казненото право и институциите на казнената правда.

Во воведните напомени беше истакнато дека исплатливоста на казната затвор, очекувано, би требало да се оцени низ *cost-benefit* анализа или анализа на трошоците и добивката од изрекувањето на казната затвор. Откако би се детерминирале трошоците и добивката од изрекувањето на казната затвор, тие треба да се споредат со трошоците, односно добивките од изрекувањето на другите казни и/или алтернативни мерки. Несомнено, станува збор за исклучително комплексен процес, всушност, задача за која никогаш не би можело да се тврди дека е непрекорно завршена.

2.1. Трошоци поврзани со казната затвор

Говорејќи за трошоците поврзани со издржувањето на казната затвор, пред сè, треба да се спомене дека во литературата има сериозна неусогласеност, односно авторите употребуваат различна методологија за да ги утврдат (Gifford, 2019, 83). Следствено, најнапред ќе се започне со трошокот што е најлесен за утврдување – буџетските издатоци за затворите, односно трошоците што државата ги сноси за одржување на затворите, обезбедување храна и услови за живеење во нив и слично. Понатаму ќе се споменат и другите трошоци.

2.1.1. Затворскиот систем во Република Северна Македонија

За да се обрне внимание на трошоците поврзани со казната затвор во Република Северна Македонија, потребно е, најнапред, накратко да се објасни затворскиот систем на државата. Така, во државата постојат два вида пенитенцијарни установи: казненопоправни установи и воспитно-поправни установи. Надзор над работењето на сите овие установи врши Управата за извршување на санкциите. Дополнително, согласно чл. 33 од Законот за извршување на санкциите („Службен весник“ бр. 99/2019 и 220/2019), казненопоправните и воспитно-поправните установи имаат својство на правно лице, а нивното финансирање се врши преку буџетот на Управата за извршување на санкциите како буџетски корисник (самите установи имаат својство на единки корисници).⁸ Казната затвор се извршува во казненопоправните установи што се претставени на илустрацијата во продолжение.

Илустрација бр. 1 Казненопоправни установи во Македонија.⁹

⁸ Околу термините буџетски корисник и единка корисник: член 2 од Законот за буџетите („Сл. весник“ бр. 64/2005 ... 167/2016).

⁹ Мапата на Македонија е преземена од: https://1.bp.blogspot.com/-JoX1hcK2mvO/TdE-0tF_sxI/AAAAAAAAAAM/nOKbAs_bbsM/s1600/MAKEDONIJA_KOPIE.GIF (последна посета на 24.11.2020 година).



За разлика од казненопоправните установи што се повеќе на број, воспитно-поправна установа постои само една, и тоа воспитно-поправниот дом во Волковија, Тетовско.¹⁰ Изградбата на новиот дом е значајна бидејќи станува збор за нова воспитно-поправна установа со чија изградба трајно е решен долгогодишниот проблем за сместување на малолетниците на кои им е изречена воспитно-поправна мерка. Во новиот ВПД се создадени сите услови за задоволување на меѓународните стандарди за функционирање, работење и спроведување на воспитно-поправниот процес со целосно почитување на правата на децата.¹¹

Илустрација бр. 2 Новиот објект на ВПД Волковија, Тетовско.

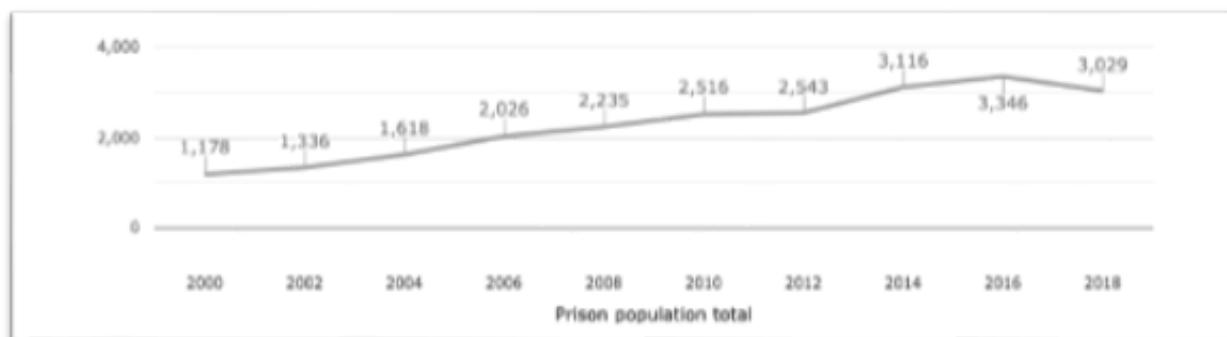
¹⁰ Линк: <https://www.pravda.gov.mk/zatvori>.

¹¹ Воспитно-поправниот дом е со капацитет од 110 лица. Вкупната нето-површина на објектите е на околу 3 500 м². Вкупната вредност на изградбата изнесува 253.582.000,00 денари, а изградени се три објекти за сместување во отворени одделенија и одделенија за засилен надзор со нето-површина од 1 920 м². Покрај сместувачките објекти, изграден е Административен блок со нето-површина од 1 603 м², во чии рамки има приемно одделение, одделение за посети, амбуланта за општа медицина и стоматологија, кујна, трезарија, перална, едукативно одделение, повеќенаменска спортска сала и административен дел за вработените во установата. За работно ангажирање на штитениците изграден е објект со две работилници и гаражи. Воспитно-поправниот дом е затворен комплекс со површина од околу 16 000 м², ограден со безбедносна жичена ограда, шеталишта, со спортско игралиште за кошарка, мал фудбал и ракомет. Поопширно види на: www.msp.org.mk (последна посета на 24.11.2020 година).



Во продолжение на овој текст ќе биде понуден прецизен податок за бројот на затвореници во нашата држава во време на спроведеното истражување (август 2020 година). Сепак, за да се добие посеопфатна претстава за бројот на лица што издржуваат казна затвор во државата низ текот на годините, во оваа пригода е понудена илустрација.

Илустрација бр. 3 Затворската популација во Македонија во периодот 2000-2018 г.¹²



2.1.2. Бюдетски трошоци поврзани со затворските установи во Република Северна Македонија

¹² Види: <https://www.prisonstudies.org/country/north-macedonia> (последна посета на 24.11.2020 година).

Општо земено, во 2020 година во РСМ не е достапен ажурен, јавен податок за тоа колкав е буџетот на секоја од казненопоправните установи. Она што е можно за да се добие слика колкави се буџетските трошоци поврзани со казната затвор е да се изврши преглед на буџетот на Управата за извршување на санкциите низ текот на годините.

Табела бр. 2 Буџет на Управата за извршување на санкциите во последните пет години.¹³

Година	Буџет на Управата за извршување на санкциите	Вкупен државен буџет (расходна ставка)	Учество на буџетот на Управата за извршување на санкциите во државниот буџет (процент)
2020	1 180 900 000	239 693 000 000	0,49 %
2019	1 030 455 000	228 548 000 000	0,45 %
2018	981 126 000	211 745 000 000	0,46 %
2017	1 043 041 000	206 219 000 000	0,50 %
2016	911 198 000	195 788 000 000	0,46 %

Оттаму, произлегува дека трошоците што ги сноси Македонија, а се поврзани со функционирањето на затворскиот систем изнесуваат приближно 0,5 % од државниот буџет, односно низ текот на последните пет години се движеле помеѓу 911 198 000 и 1 180 900 000 денари. Претворено во евра¹⁴, сумата се движи помеѓу 14 милиони и 19 милиони евра. Се разбира, под оваа сума се супсумирани и други трошоци што не се поврзани исклучиво со затворите (на пример, оние за одржување и на воспитно-поправниот дом во Тетово), но во секој случај, станува збор за солиден индикатор.

Ваквата слика нè доведува до еден поприлично поразителен заклучок поради повеќе причини.

Од една страна, трошоците што ги сноси државата се поприлично високи ако како мерило се земе процентот од вкупниот буџет. За споредба, во 2020 година:

- буџетот за финансирање дејности од областа на културата изнесува 3 527 658 000 денари, што изнесува 1,47 % од вкупниот буџет;
- буџетот за судската власт изнесува 2 163 400 000 денари, што изнесува 0,90 % од вкупниот буџет;
- буџетот на јавното обвинителство изнесува 643 916 000 денари, што изнесува 0,26 % од државниот буџет.

Од друга страна, иако буџетските трошоци за затворите се релативно високи кога ќе се споредат со некои други клучни ресори, состојбите во затворите сè уште остануваат на незавидно ниво. Имено, во огромен број извештаи на меѓународни и домашни организации се истакнува неадекватноста на условите во кои се издржува казната затвор. Од илустративни причини издвојуваме неколку:

¹³ Буџетите на Македонија за секоја од годините се достапни на www.finance.gov.mk (последна посета на 4.8.2020 година).

¹⁴ Пресметката е извршена според курсот на Народната банка на Република Северна Македонија достапен на: https://www.nbrm.mk/kursna_lista.nspx (последна посета на 4.8.2020 година).

- Извештај на Комитетот за превенција на тортура, нечовечко и деградирачко постапување СТР/Inf (2017)30, кој се однесува на посетата во пенитенцијарните установи на Македонија извршена помеѓу 6 и 9 декември 2016 година;¹⁵
- Извештај за состојбата и условите во казненопоправните установи во Република Северна Македонија на Хелсиншкиот комитет;¹⁶
- Годишен извештај на Народниот правобранител за 2018 година.¹⁷

Оттаму, се поставува прашањето колкави би требало навистина да бидат трошоците за одржување на затворите со цел да ги акомодираат сите осудени лица, но и за да овозможат третман согласно меѓународните и општоприфатените стандарди (хигиена на просториите, услови, непостоење пренатрупаност и слично).

2.1.3. Просечно чинење по затвореник од буџетот на државата

Уште еден начин да се прикажат трошоците поврзани со издржувањето на казната затвор е *просечното чинење по затвореник* (англ. *average cost per inmate*). Овој индикатор го користиме за да прикажеме дека е нужна колку што е можно поголема експлоатација на алтернативите на казната затвор, и тоа поради две околности. Прво, како што веќе беше кажано, трошоците што се алоцирани за затворите во Македонија се поприлично високи кога ќе се споредат со буџетските издатоци за други клучни ресори (култура, судство, јавно обвинителство). Второ, просечното чинење по затвореник во Македонија е на релативно ниско ниво.

За да се пресмета просечното чинење по затвореник во една држава, потребно е да се поделат вкупните издатоци за затворите со просечниот број затвореници на дневно ниво (Mai & Subramanian, 2017, 7). Како сума за вкупни издатоци за затворите ќе го земеме, повторно, годишниот буџет на Управата за извршување на санкциите за 2020 година (1 180 900 000). Кога станува збор, пак, за просечниот број затвореници во државата, таков податок во моментот на подготовката на овој труд не може да се изведе бидејќи не може да се пронајдат податоци за бројот на лица што издржувале казна затвор низ текот на годините (достапни се единствено податоци за бројот на осудени лица, односно изречени санкции секоја година, но, се разбира, тоа не кореспондира секогаш со бројот на лица што *de facto* се лишени од слобода поради казната затвор). Затоа, како релевантна ќе ја земеме бројката на лица што издржуваат казна затвор на 4 август 2020 година, според Управата за извршување на санкциите, а тоа е 1 922 лица (во установите престојуваат вкупно 2 149 индивидуи, но 219 од нив се притворени лица – лица на кои им е изречена мерка притвор, а 8 се малолетници на кои им е изречена воспитна мерка).¹⁸ Така, произлегува дека просечното чинење по затвореник во РСМ изнесува 614 412 денари. За споредба, сите федерални држави во Соединетите Американски Држави имаат поприлично повисоки суми, независно дали станува збор за државите што најмногу или, пак, за оние што најмалку инвестираат во своите пенитенцијарни установи. Така, наведениот износ претворен во американски долари би изнесувал

¹⁵ Достапен на: <https://rm.coe.int/pdf/168075d656> (последна посета на 4.8.2020 година).

¹⁶ Достапен на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2019/09/izveshtaj-za-sostojbite-i-uslovi-vo-kaznenopopravnite-ustanovi-vo-repu....pdf> (последна посета на 4.8.2020 година).

¹⁷ Повеќе на: <https://www.24.mk/details/izveshtaj-na-naroden-pravobranitel-neukhuman-tretman-na-zatvorenci> (последна посета на 4.8.2020 година).

¹⁸ За потребите на овој труд беше поднесено барање за слободен пристап до информации од јавен карактер до Управата за извршување на санкциите, кое беше одговорено истиот ден.

приближно 11 740.¹⁹ Во федералната држава Њујорк, на пример, сумата изнесува 69 355 американски долари.

Табела бр. 3 Просечно чинење по затвореник во дел од федералните единици на Соединетите Американски Држави во 2015 година.²⁰

Федерална држава	Просечно чинење по затвореник
Алабама	14 780 американски долари
Алјаска	52 633 американски долари
Аризона	20 915 американски долари
Флорида	19 977 американски долари
Њујорк	69 355 американски долари
Северна Каролина	30 180 американски долари
Орегон	44 021 американски долари
Делавер	39 080 американски долари

Оттаму, веќе се назира првичен заклучок дека во Република Северна Македонија е неопходно, од економска перспектива, намалување на затворската популација (бидејќи се претпоставува дека зголемувањето на буџетските издатоци за затворите е потешко). Имено, во таков случај, би можело значително да се подобрат условите за оние помалку лица што издржуваат казна затвор, односно да се зголеми просечното чинење по затвореник.

2.1.4. Други трошоци поврзани со издржувањето на казната затвор

Процената на буџетските трошоци поврзани со затворот е релативно полесна. Иако во претходниот текст беше истакнато дека презентираниот не е докрај прецизно (бидејќи како референтна точка се зеде буџетот на Управата за извршување на санкциите, а не буџетот за секој затвор поединечно), сепак податоците се земаат како релевантни.

Меѓутоа, кога станува збор за трошоците поврзани со казната затвор, постојат и таканаречени неопипливи или други трошоци. Цитирајќи голем број други автори, основниот таков трошок го објаснува Gifford (2019, 90) и го нарекува *загуба на продуктивноста на затвореникот* (англ. *loss of productivity of imprisoned offenders*). Тој посочува дека „затворениците се спречени да придонесат во општеството додека тие ја издржуваат казната затвор [забелешка: се мисли на придонесување преку вршење работа]“, односно „јасно е дека нема секој од сегашните затвореници да биде вработен, но поголемиот дел од нив ќе бидат, така што износот на платите што тие би ги примале може да се земе како трошок“. Се разбира, квантифицирањето на овој трошок е исклучително голем предизвик, имајќи предвид дека за тоа би требало да се претпостави што би работел секој од постојните лица што издржуваат казна затвор.

Ваквиот трошок може да се неутрализира или да се намали на два начина. Првиот начин е користењето алтернативи на затворската казна (без разлика дали станува збор за друга казна – на пример, парична или алтернативни мерки). Ако говориме за алтернативните мерки од КЗ, за илустрација може да послужи условната осуда. При нејзиното изрекување, сторителот се прогласува за виновен, но тој нема да се упати на

¹⁹ Пресметката е извршена според курсот на Народната банка на Република Северна Македонија достапен на: https://www.nbrm.mk/kursna_lista.nspix (последна посета на 4.8.2020 година).

²⁰ До интегралната табела може да се пристапи преку: <https://www.vera.org/publications/price-of-prisons-2015-state-spending-trends/price-of-prisons-2015-state-spending-trends/price-of-prisons-2015-state-spending-trends-prison-spending> (последна посета на 4.8.2020 година).

извршување на казната затвор доколку за време од една до пет години не стори ново кривично дело. Овој сторител на кривичното дело би можел да биде во работен однос или на друг начин да биде работно ангажиран. Истото се однесува и на другите алтернативни мерки предвидени во КЗ, како што е, на пример, условната осуда со заштитен надзор, условното прекинување на кривичната постапка, а очигледно и општокорисната работа (која сама по себе подразбира работење од страна на осудениот со цел бенефит на целокупното општество). Всушност, единствена алтернативна мерка од КЗ што не би овозможила неутрализирање на споменатиот трошок е куќниот затвор, но тука, пак, станува збор за мерка што во секој случај не би се изрекла на лице што би можело да работи (изнемоштено лице, бремена жена или тешко болно лице). Од друга страна, се јавува пробацијата, која е претставена како идеално решение за намалување на финансиските трошоци и особено за намалување на пренатрупаноста во затворите. Иако е законски уредена уште од 2015 година и стапува во сила во 2016 година, сè уште не ги дала посакуваните резултати. Пет години по донесувањето, процентот на изречени пробаии е минимален, а како главна причина се наведува неспремноста на судиите.²¹ Во другите држави (в. Мујоска Трпевска, 2018) најголем придонес има задолжителното активно учество на заедницата во процесот на ресоцијализација на осудените лица. Споредбено, во Хрватска секоја година се зголемува бројот на пробаии што придонесува до широка примена на алтернативните мерки, особено општокорисната работа (Камбовски, 2018, 8). Поттикнати од насоките во релевантните документи²², но и од неопходната поддршка на невладини институции, како што се *COLPI, Penal Reform International* и други организации (види и Morgenstern, 2009, 137), европските држави се движат кон воспоставување казнена политика што се темели врз продлабочување на соработката со заедницата што гарантира реинтеграцијата на осуденото лице.

Вториот начин да се неутрализира трошокот што се нарекува загуба на продуктивноста на затвореникот е да им се овозможи на лицата што ја издржуваат казната затвор да бидат во работен однос.

Законот за извршување на санкциите во Македонија предвидува во членот 164 дека секое осудено лице, вклучувајќи го и лицето што ја издржува казната затвор, има право на работа. Дополнително, во членот 165 е предвидено дека работата на осудените лица се организира и се врши во установата (во која тие ја издржуваат казната затвор), но дека може, доколку станува збор за лица со третман во отворено одделение, работата да се врши и надвор од казненопоправната установа. Сепак, ваквата законска можност не е докрај искористена. Според истражувањата на Хелсиншкиот комитет, кои веќе беа споменати (Извештај за состојбата и условите во казненопоправните установи во Република Северна Македонија):

- во втората половина од 2019 година приближно 50 % од популацијата на казненопоправниот дом Идризово била работно ангажирана во установата;
- во Посебното одделение во казненопоправниот дом Идризово, кое е наменето за жени, речиси 70 % од осуденичките се функционално неписмени, па поради тоа, тие ретко се работно ангажирани, односно најчесто се вклучени во вокациски активности (но, за жал, и тие активности се премалку на број);
- во казненопоправниот дом во Штип, во установата се работно ангажирани околу 60-70 % од осудените лица;

²¹ Извор: <https://www.24.mk/details/zakonot-za-probacija-iako-donesen-pred-pet-godini-se-ushte-teshko-se-probiva-vo-makedonskiot-pravosuden-sistem>, види и: <https://kajgana.com/probacija-reshenie-za-prenatrupanost-na-zatvorite> (последна посета на 24.11.2020 година).

²² The Framework Decision 2008/947/JHA of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation.

- во затворот Тетово, од вкупно 53 лица во текот на изготвувањето на извештајот, надвор од установата работно биле ангажирани само 8 лица.

Оттаму, иако недостасуваат подетални информации од страна на самите установи, а наодите се изведени врз основа на слободните процени на директорите на казненопоправните установи (особено во поглед на процентот на работно ангажирани осудени лица), евидентно е дека е потребно да се изгради поголема инфраструктура за работно ангажирање на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија.

Иако е тешко да се квантифицира колку би изнесувала загубата на продуктивноста на затвореникот, уште потешко е да се утврдат другите таканаречени неописливи трошоци. Western и другите (Western, et. al., 2001), на пример, истакнуваат дека издржувањето на казната затвор негативно влијае врз можноста за вработување во иднина, што исто така претставува губење на продуктивноста. Тоа, пак, доведува до честа појава на рецидивизмот – уште еден трошок кога станува збор за казната затвор.

За разлика од неможноста за вработување по издржувањето на казната затвор, за која недостасуваат интегрални студии и може да се пронајдат само лични искуства,²³ за рецидивизмот постојат и конкретни податоци. Според интегралната студија што ја нуди Груевска Дракулевски (2016, стр. 145), во Казненопоправниот дом Идризово помеѓу 2008-2012 година во просек 56,27 % од лицата што ја издржуваат казната затвор биле рецидивисти. Иако оваа цифра се однесува на само една пенитенцијарна установа, и тоа заклучно со 2012 година, евидентно е дека таа е апликабилна за Македонија воопшто, односно за сите пенитенцијарни установи, како и за годините по 2012 година. Во таа насока, би истакнале дека според Управата за извршување на санкциите (Национална стратегија за реформа на пенитенцијарниот систем), на „31.12.2013 година, од вкупно 2 451 осудени лица, 1 099 се примарни сторители, додека, пак, 1 362 се рецидивисти, односно степенот на рецидивизам е висок и се движи околу 55 % од затворската популација [...]“: Поврзаноста на рецидивизмот со имотната состојба и тешкотиите за вработување по издржувањето на казната затвор е повторно евидентна (Груевска Дракулевски, 2016, стр. 164): „[и]мено, според податоците од спроведеното истражување во Република Македонија [забелешка: процентуалниот износ се однесува на рецидивистите во периодот 2008-2012 година], дури 89,96 % од рецидивистите се безимотни, 6,65 % имаат слаба имотна состојба, а само 3,39 % имаат средна имотна состојба [...]“: Се разбира, рецидивизмот честое поттикнат и од други фактори, односно од комбинација на фактори (слаба имотна состојба, зависност од психотропни супстанции, физичкото и психичкото здравје и слично).

Говорејќи за трошоците што се поврзани со издржувањето на казната затвор, а кои би можеле да се неутрализираат или да се намалат со примената на нејзини алтернативи, би можеле да се наведат и: (*) трошоците по повод психичкото здравје на затворениците (Fellner, 2006, str. 403); (*) трошоците по повод брачниот статус; (*) трошоците што настануваат за државата, имајќи предвид дека поранешните затвореници често исполнуваат услови за некаков вид социјална помош и други (Cavanagh & Kleiman, 1990).

Она што може да се заклучи на самиот крај од оваа глава е дека трошоците што ги предизвикува казната затвор се високи. Во Македонија се нужни екстензивни и длабински истражувања што подразбираат вклученост на научната јавност, која се

²³ Пример: <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BB%D0%B8-%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82/> (последен пат пристапено на: 4.8.2020 година).

занимава со пенологијата, криминологијата, економијата и правниот систем, односно правосудството.

2.2. Добивки поврзани со казната затвор

Иако пресметувањето на трошоците поврзани со казната затвор *vis-à-vis* алтернативите на затворот претставува предизвик, квантифицирањето на добивките е неспоредливо потешко. Всушност, како тоа би се постигнало? Donohue (2009, стр. 5) појаснува дека за да се утврди економската добивка од користењето на казната затвор и за да се утврди оптималното ниво на нејзино користење, потребно е најпрво да се утврди *еластичноста на криминалот во врска со затворот*. Односно, станува збор за процентот во кој криминалот (извршувањето кривични дела) ќе се промени како одговор на процентуалното зголемување на користењето на затворската казна. На сличен начин добивката од казната затвор ја објаснуваат и други автори (Gifford, 2019, стр. 77). Следствено, за да се утврди колку казната затвор треба да се користи во Македонија, треба да се утврди до кое ниво таа влијае врз намалувањето на стапката на криминалитет. Иако Donohue (2009, стр. 7) нуди методолошка рамка за оваа пресметка, податоците со кои располага јавноста во Македонија не овозможуваат ваква процена. Таквиот подвиг треба да биде во фокусот на научните установи во државата, односно невладиниот сектор и останатите истражувачки организации во претстојниот период.

3. Употреба на алтернативите на затворот во Република Северна Македонија

Иако казната затвор несомнено имплицира високи трошоци како за индивидуата што ќе ја издржува, така и за општеството, употребата на другите казни и алтернативните мерки во Македонија сè уште е ниска. Во продолжение е понуден преглед за последните 5 години за кои се достапни податоци од Државниот завод за статистика (2014-2018).²⁴ Прегледот се однесува на полнолетните сторители на кривични дела.

Табела бр. 4 Изречени казни/мерки на осудените лица во Македонија.

Година:	2014	2015	2016	2017	2018
Изречена главна казна:	6 039	5 613	3 672	2 636	2 298
Затвор:	3 507	3 524	1 922	1 255	1 246
Доживотен затвор:	0	4	4	1	1
Затвор од 20 години:	1	3	4	5	2
Над 10 до 15 години:	24	24	21	14	14
Над 5 до 10 години:	97	120	78	63	27
Над 3 до 5 години:	325	294	145	119	81

²⁴ Податоците се достапни во Статистичките годишници 2015-2019 г. (секоја година се објавуваат за претходната): <http://www.stat.gov.mk/PublikaciiPoOblast.aspx?id=34&rbrObl=37> (последен пристап на 4.8.2020 година).

Над 2 до 3 години:	285	312	210	142	94
Над 1 до 2 години:	653	696	484	290	231
Над 6 до 12 месеци:	750	795	456	307	360
До 6 месеци:	1 372	1 276	520	314	436
Парична казна:	2 532	2 089	1 750	1 381	1 052
Алтернативни мерки:	5 417	4 464	4 332	3 519	3 454
Условна осуда – затвор:	5 029	4 358	4 179	3 343	3 307
Условна осуда – парична казна:	314	43	92	130	108
Судска опомена:	74	63	61	46	39
Општокорисна работа:	0	0	0	0	0
Кукен затвор:²⁵	0	0	0	0	0

Од табелата може да се изведат неколку заклучоци.

Прво, како што веќе беше напоменато, затворот сè уште доминира како казна во македонската казнена политика.

Второ, сепак позитивно е тоа што судовите ја користат паричната казна како замена за затворот.

Трето, пак, поразително е тоа што најголемиот дел од изречените казни затвор, во сите години што се прикажани, се казни затвор до шест месеци. Во литературата постои сериозна критика на кратките казни затвор (Мујоска Трпевска, 201; Камбовски, 2011; Груевска Дракулевски, 2017 и други), што е сосема разбирливо имајќи предвид дека сите трошоци поврзани со казната затвор, особено неопипливите, се апликабилни кај овие казни затвор, а сепак нивната цел може да се исполни со која било од алтернативните мерки. Тука особено се истакнува дека лицата што се осудени на казна затвор до шест месеци, според емпириските истражувања:

- најчесто сторуваат кривично дело за првпат;
- сторуваат дело што не подразбира насилство (најчесто го вршат делото од членот 297 од КЗ, а тоа е загрозување на безбедноста на сообраќајот).

Следствено, кратката казна затвор кај овие лица, земајќи ги предвид горенаведените забелешки (трошоците за затворот), со голема веројатност причинува поголема штета одошто корист – како за нив самите, така и за општеството во целина.

Четврто, но и поврзано со претходното, крајно поразително е тоа што во ниту една од годините наназад не е изречена алтернативната мерка општокорисна работа. Ако

²⁵ Кукниот затвор воопшто не е ниту дел од табелата што ја презентира Државниот завод за статистика, имајќи предвид дека таа воопшто не се изрекува.

особено се осврнеме на сторителите на кривични дела што се осудени на затвор до шест месеци, останува нејасно зошто македонските судови не прибегнуваат кон нивно упатување на општокорисна работа. На тој начин, целосно би се неутрализирале сите негативни ефекти и трошоци од казната затвор.

Петто, исто како и со мерката општокорисна работа, поразително е тоа што казната куќен затвор не е изречена нигу еднаш во Македонија.

Заклучок

Во 2004 година, со новелирањето на КЗМ се заокружува системот на алтернативни санкции со кој се овозможува рестриктивна примена на затворските казни за полесните облици на казнени дела, а казната се претвора во средство за заштита на општеството и средство за ресоцијализација и за реинтеграција на сторителот, инспирирана од идејата за ресторативна правда. Строгите казни се заменуваат со похумани санкции, мерки на вонинституционален третман или алтернативи на казнувањето, од каде што се гледа јасната намера на законодавецот за давање можност за поретко изрекување затворски казни. Законската регулатива, видовите казни и начинот за нивно изрекување се јасни показатели за состојбата на националната криминална политика. А со тоа и стремежот на Македонија кон прифаќање на современиот концепт за задржување на потешките облици на затворско казнување за сериозните дела, од една страна, и можноста за примена на алтернативна мерка и вонинституционален третман за полесните дела и примарните сторители, од друга страна.

Но, нашето општество и по повеќе од 15 години од предвидувањето во КЗ воопшто не е запознаено со улогата, целите и ефектите на алтернативните санкции и мерки, како дел од националниот казнен систем.

Од текстот погоре може да се извлече генерален заклучок дека кај нас постои резервиран пристап на законодавецот кон изрекувањето соодветна алтернативна мерка наместо затворска казна, без оглед на социјалните и економските придобивки. Трошоците што ги сноси државата, а се поврзани со функционирањето на затворскиот систем изнесуваат приближно 0,5 % од државниот буџет, односно низ текот на последните пет години се движеле помеѓу 911 198 000 и 1 180 900 000 денари. Од друга страна, иако буџетските трошоци за затворите се релативно високи кога ќе се споредат со некои други клучни ресори, состојбите во затворите сè уште остануваат на незавидно ниво. Имено, во огромен број извештаи на меѓународни и домашни организации се истакнува неадекватноста на условите во кои се издржува казната затвор. На тоа се надоврзува и потребата од ревидирање на досегашната поставеност и улогата на заедницата во процесот на ресоцијализација на осуденото лице и нејзино активно учество во спроведувањето на третманот на слобода.

Денес, повеќе од очигледно е незадоволството од застарените решенија на постојното казнено право и воопшто системот на казнена правда, што резултира со постојани измени на КЗ. Очигледно, и големиот бран измени не може да ги достигне очекуваните и посакуваните цели како противтежа на порастот на криминал во државата. Казнената политика на судовите се сведува на масовно изрекување ефективна казна затвор, што доведува до неизбежно пренатрупување на затворските институции – сериозен проблем за кој Македонија нема долгорочно решение. Носењето посебни закони за амнестија, кои моментално ги растоваруваат затворите, не е одговор на долготрајниот проблем со кој се соочуваме.

Иако казната затвор несомнено имплицира високи трошоци како за индивидуата што ќе ја издржува, така и за општеството, употребата на другите казни и алтернативните мерки во Македонија сè уште е ниска. Потребен е цврст став за

прекинување на „традицијата“ на македонските судии за изрекување затворски казни за определени дела ако постои можност целта на казнување да се постигне и со алтернативна казна. Нивниот број мора да биде сведен на минимум.

Селектирана библиографија

Бужаровска, Гордана (2003). *Алтернативи на затворот*. Скопје: Студентски збор.
Груевска Дракулевски, Александра (2016). *Затвор и рецидивизам*. Скопје: Графоден.
Груевска Дракулевски, Александра. „Помеѓу казната затвор и условната осуда: предности и негативни страни од (не)примената на алтернативните мерки и на казната затвор“. Македонска ревија на казнено право и криминологија, год. 24(1), 2017.

Камбовски, Владо (2011). *Казнено право – опитдел, четврто изменето и дополнето издание*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Мујоска Трпевска, Елена (2017). *Кратки казни затвор*. Скопје: Винсент Графика.

Мујоска Трпевска, Елена (2018) *Реформи во извршувањето на санкциите: ќе заживее ли пробацискиот систем во Република Македонија?* Македонска ревија за казнено право и криминологија. УДК: 343.152:343.281(497.7), бр. 1/2018.

Savanagh, D; Kleiman, Mark A.R (1990). *Cost Benefit Analysis of Prison Cell Construction and Alternative Sanctions*. Cambridge: BOTEK Analysis Corporation, достапен на: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=204751> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Donohue, John (2009). *Assessing the Relative Benefits of Incarceration: The Overall Change Over Previous Decades and the Benefits on the Margin*. Во: Raphael, Steven; Stoll, Michael (yp.). (2009). *Do Prisons Make Us Safer? The Benefits and Costs of the Prison Boom*. New York: Russel Safe Foundation.

Fellner, Jamie. “A Corrections Quandary: Mental Illness and Prison Rules”. Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review, vol. 41, 2006, стр. 391-412, достапен на: http://www.antoniocasella.eu/archipsy/Fellner_2006.pdf (последна посета на 4.8.2020 г.).

Galtung, John. “The Social Functions of a Prison”. Social Problems, vol. 6:2, 1958, стр. 127-140, достапен на: <https://www.jstor.org/stable/798885?seq=1> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Gifford, Ben. “Prison Crime and the Economics of Incarceration”. Stanford Law Review, vol. 71, 2019, стр. 71-135, достапен на: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3148256 (последна посета на 4.8.2020 г.).

Kambovski Vlado (2018) *Alternativne mere u makedonskom krivicnom pravu i problemi njihove primene*, Savetavanje, Beograd, 7 juni 2018.

Mai, Christ; Subramanian, Ram (2017). *The Price of Prisons: Examining State Spending Trends 2010-2015*. New York: Vera Institute of Justice, достапен на: <https://www.vera.org/downloads/publications/the-price-of-prisons-2015-state-spending-trends.pdf> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Mc Dougall, Cynthia; Cohen, Mark A; Swaray, Raymond; Perry, Amanda. “Cost and Benefits of Sentencing: A Systematic Review”. Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 587(1), стр. 160-177, достапен на: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002716202250807> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Morgenstern, Christine (2009). European initiatives for harmonisation and minimum standards in the field of community sanctions and measures. *European Journal of Probation* 1, no. 2 p.128-141.

Otto, Kathleen; Dalbert, Claudia. "Belief in a just world and its functions for young prisoners", *Journal of Research in Personality*, vol. 39:6, 2005, стр. 559-573, достапен на: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0092656605000371> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Sevdiren, Öznur (2011). *Alternatives to Imprisonment in England and Wales, Germany and Turkey: A Comparative Study*. Heidelberg: Springer, ISBN 978-3-642-17350-9.

Western, Bruce; Kling, Jeffrey R.; Weiman, David F. "Labor Market Consequences of Incarceration". Working Papers, Princeton University, Department of Economics, Industrial Relations Section, 2011, достапен на: <https://dataspace.princeton.edu/jspui/bitstream/88435/dsp01kw52j807k/1/450.pdf> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Закони

Кривичен законик („Службен весник“ бр. 37/1996 ... 248/2018);

Закон за буџетите („Сл. весник“ бр. 64/2005 ... 167/2016).

Закон за извршување на санкциите („Сл. весник“ бр. 99/2019 и 220/2019).

Закон о прекршајима, Сл. гласник Републике Србије бр. 65/2013.

Prekršajni zakon, Narodne novine Republike Hrvatske
107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18.

Verwaltungsstrafgesetz, Bundesgesetzblattgesetz nr. 52/1992 ... 58/2018.

Други извори:

Амет, Сибел (2019). *Извештај за состојбите и условите во казнено-поправните установи во Република Северна Македонија*. Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, достапен на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2019/09/izveshtaj-za-sostojbite-i-uslovide-vo-kazнено-popravnite-ustanovi-vo-repu....pdf> (последна посета на: 4.8.2020 г.).

Државен завод за статистика (2015-2018). *Статистички годишник*. Достапен на: <http://www.stat.gov.mk/PublikaciiPoOblast.aspx?id=34&rbrOb=37> (последна посета на: 4.8.2020 г.).

Национална стратегија за развој на пенитенцијарниот систем (2015-2019), достапна на: https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Nacionalna_strategijaMK_12_2014.pdf (последна посета на: 4.8.2020 г.).

Самарџиев, Александар (2018). *Има ли живот по затворот*. Натпис во „Нова Македонија“ достапен на:

<https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BB%D0%B8-%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82/> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Извештај на Комитетот за превенција на тортура, нечовечко и деградирачко постапување СТР/Inf (2017)30, кој се однесува на посетата во пенитенцијарните установи на Македонија извршена помеѓу 6 и 9 декември 2016 година, достапен на: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/cpt-publishes-highly-critical-report-on-prisons-in-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-> (последна посета на 4.8.2020 г.).

Линкови:

<https://www.pravda.gov.mk/zatvori>

www.msp.org.mk

<http://www.macle.mk>

Elena Mujoska Trpevska, PhD*
Konstantin Bitrakov, LL.M.**

BENEFITS FROM THE APPLICATION OF ALTERNATIVES TO IMPRISONMENT

1.02 Review scientific article
UDC 354.31.075.5:35.077.2(497.7)
35.077.2:351.75(497.713)

Abstract

The number of scientific papers – in the field of penology and economics - which deal with the benefits of using alternatives to imprisonment is rising nowadays. The authors of these papers attempt to illustrate (quantify) the benefits and costs of using the prison sentence vis-à-vis alternatives to imprisonment. The goal of these cost-benefit analyses is to show that there are certain situations in which it would be more beneficial for society to impose alternatives to imprisonment. Therefore, this paper aims to set the foundations for further studies of the Macedonian prison system from an economic point of view. From a structural point of view, the authors start-off by underlying the types of penalties and measures in the Macedonian criminal system. Once the penalties and measures are presented, the authors move onwards to illuminating how the cost-benefit analysis should be conducted. The paper also contains comparative studies on the costs and benefits associated with imprisonment, i.e. the use of alternatives to imprisonment. The motive of the paper is to draw the attention of the researchers to this extremely important issue, as well as to encourage other more far-reaching research. Such researches could, ultimately, affect the country's penal policy.

Key words: penalty, alternative measures, penitentiary institutions, probation, reform, economy

* Research Fellow, Center for Strategic Research “Ksente Bogoev”, Macedonian Academy of Sciences and Arts, emujoska@manu.edu.mk.

** Assistant Researcher, Center for Strategic Research “Ksente Bogoev”, Macedonian Academy of Sciences and Arts, bitrakovk@manu.edu.mk.